

Universiteit Utrecht

Master psychologie, Sociale Psychologie

THESIS (37,5 ects) en Stageverslag (7,5 ects)

Eerst denken, dan doen?

Het onbedoelde effect van ideële reclame: publieke inhibitie doet prosociaal gedrag afnemen

Olaf Griffioen

04-12-2010

Begeleider: Dhr. prof. dr. K (Kees) van den Bos

Tweede beoordelaar: Dhr. dr. M (Michael) Häfner

Samenvatting

Volgens de Stichting Ideële Reclame (SIRE) houden Nederlanders te weinig rekening met elkaar. Psychologisch onderzoek laat echter zien dat mensen sterk de neiging hebben om zich aan te passen aan hun sociale omgeving en dat sociaal ongewenst gedrag vaak wordt geremd zodra er andere personen aanwezig zijn. Deze geremdheid heeft echter een keerzijde omdat het er ook toe kan leiden dat omstanders van een noodsituatie minder snel hulp bieden aan een slachtoffer. Het huidige onderzoek laat zien dat campagnes van SIRE -die bewustwording van antisociaal gedrag willen vergroten- er toe leiden dat mensen geremder worden waardoor zij een ander minder snel helpen.

Trefwoorden: campagnes, geremdheid, omstander-effect, prosociaal gedrag, publieke gedragsinhibitie, bewustzijn

De Nederlandse samenleving is de afgelopen decennia niet alleen in omvang en samenstelling veranderd, ook sociale omgangsvormen lijken aan verandering onderhevig. Een veelgehoorde klacht is dat de toenemende individualisatie ertoe heeft geleid dat het eigenbelang boven het algemeen belang wordt geplaatst waardoor mensen minder rekening met elkaar houden dan voorheen (Bronner, Dekker, De Leeuw, Paas, Ruyter, Smidts, & Wieringa, 2009, blz. 195-200; Oranje-Nassau, 2009; TNS NIPO & Stichting Leger des Heils, 2002). De Stichting Ideële Reclame (SIRE) wil deze ontwikkeling tegengaan en bijdragen aan een vitale en betrokken samenleving door grote multimediale campagnes te voeren. SIRE is onafhankelijk van de overheid en wordt mogelijk gemaakt door de belangeloze inzet van professionals uit de communicatie- en mediabranche. De campagnes 'De maatschappij. Dat ben jij.', 'Kort Lontje', 'Onbewust asociaal' en 'Aardige mensen, hoe gaan we er mee om?' zijn onder andere afkomstig van deze stichting en hebben het doel om mensen na te laten denken over hun eigen gedrag. In de campagne 'Onbewust Asociaal' worden mensen er bijvoorbeeld bewust van gemaakt dat 'iedereen in Nederland zich wel eens onbewust asociaal gedraagt, zonder het zelf door te hebben' (SIRE, 2010). SIRE lijkt met zijn campagnes te veronderstellen dat mensen van nature op zichzelf zijn gericht maar psychologisch onderzoek laat zien dat de meeste mensen juist geneigd zijn om zich prosociaal te gedragen (De Cremer, 2000; Eeks & Garling, 2006; Liebrand, 1984). Deze bevinding heeft belangrijke consequenties voor de effectiviteit van bewustwordingscampagnes omdat dit er op wijst dat prosociaal gedrag het best kan worden bewerkstelligd door spontaan gedrag te bevorderen en niet door gedrag te remmen. De literatuur met betrekking tot het omstandereffect bevestigt de redenering dat prosociaal gedrag negatief wordt beïnvloed door geremdheid (Van den Bos, Müller & Bussel, 2009; Latané & Nida, 1981). Daarom is het van belang om te onderzoeken of bewustwordingscampagnes van SIRE tot geremdheid leiden en of prosociaal gedrag hierdoor daadwerkelijk afneemt.

Het sociale brein

De veronderstelling dat wij mensen, net als veel andere dieren, primair egoïstische wezens zijn is niet nieuw. Adam Smith, de grondlegger van de moderne economie, schreef in 1776 al in het boek *Wealth of Nations* dat marktmechanismen een optimaal evenwicht bereiken wanneer individuen vrij kunnen handelen in overeenstemming met hun (menselijke) natuur - dat wil zeggen, in overeenstemming met hun eigenbelang. Ook een nogal simplistische interpretatie van de term 'survival of the fittest' heeft bijgedragen aan het beeld dat mensen van nature zelfzuchtig zijn. Deze interpretatie is echter niet in overeenstemming met Darwins oorspronkelijke ideeën omdat hij juist wees op de evolutionaire basis van altruïsme en empathie (Buunk & Pollet, 2009). Want ondanks dat er veel onduidelijkheid is over hoe de evolutie van de mens precies is verlopen, één ding lijkt zeker: de huidige mens heeft gebruik gemaakt van een zeer adaptieve overlevingsstrategie: samenwerken. Genen die samenhangen met sociaal gedrag hadden dus een relatief grote kans om te worden doorgegeven aan volgende generaties. Op deze manier heeft de mens in de loop van de evolutie een 'sociaal brein' ontwikkeld (Dunbar, 1993). Dit brein wordt in grote mate beïnvloed door de omgeving omdat veel gedrag een sociale dimensie heeft: te hard rijden, afval dumpen, stelen en zwartrijden, het heeft niet alleen gevolgen voor onszelf maar ook negatieve consequenties voor anderen.

Volgens Cialdini (2009) zijn er zeven intuïtieve regels of heuristieken die betrekking hebben op de manier waarop wij ons vaak onbewust aanpassen aan anderen. Deze regels hebben betrekking op 'wederkerigheid' (reciprocity), 'toezegging en consistentie' (commitment and consistency), 'sociaal bewijs' (social proof), 'voorkeur' (liking), autoriteit (authority) en schaarste (scarcity). Zo blijkt de drang om een gift te beantwoorden met een gift groot te zijn, zelfs wanneer de gift niet voldoet aan onze behoeften en wanneer het afkomstig is van een persoon die we niet mogen. De culturele achtergrond is hierbij tevens van onderschikt belang (Cialdini, 2009). Tal van andere voorbeelden tonen de grote mate waarin mensen zich aanpassen aan hun sociale omgeving. Zo hebben mensen een sterke preferentie voor gedrag dat

hoog wordt gewaardeerd in de maatschappij zoals consistent handelen en krijgen fysiek aantrekkelijke verdachten minder vaak een gevangenisstraf, zelfs als ze schuldig worden bevonden (Cialdini, 2009). Ook sociale normen zijn invloedrijk, evengoed in individualistische samenlevingen zoals de Verenigde Staten (Marques, Abrams & Serodio, 2001; Cialdini, 2009; Marques, Yzerbyt & Leyens, 1988). Uit een onderzoek van Nolan, Schultz, Cialdini, Griskevicius en Goldstein (2008) in de VS blijkt bijvoorbeeld dat het energieverbruik van de buurt de belangrijkste voorspeller is van het eigen energiegebruik, ondanks dat de deelnemers aan het onderzoek geloofden dat het gedrag van anderen de minst belangrijke reden was om energie te besparen. Informatie over het gedrag van anderen had bovendien een grotere invloed op het eigen energieverbruik dan informatie over het milieu en de kosten.

Een belangrijk motief achter onze aanpassing aan anderen is het voorkomen van interpersoonlijke afwijzing. Uitsluiting van een groep is namelijk één van de ergste dingen is die ons kan overkomen (Buckley, Winkel & Leary, 2004) en eenzaamheid heeft negatieve mentale en fysieke gezondheidsconsequenties heeft zoals depressie (Prince, Harwood, Blizzard, Thomas & Mann, 1997) en een verhoogde bloeddruk (Hawkey, Masi, Berry & Cacioppo, 2006). Hierdoor zijn wij hypersensitief voor negatieve sociale informatie en leidt interpersoonlijke afwijzing tot negatief affect (Buckley e.a., 2004). Afwijzing wordt in de hersenen zelfs geregistreerd als fysieke pijn (Eisenberger, 2003). Dit heeft als gevolg dat het nastreven van een doel eenvoudig kan worden beëindigd wanneer mensen worden blootgesteld aan negatieve doel-gerelateerde cues zoals afkeuring van de sociale omgeving (Dijksterhuis & Aarts, 2003; Baumeister, Bratslavsky, Finkenauer & Vohs, 2001; Rozin & Royzman, 2001; Pratto & John, 1991).

Mensen houden dus veel rekening met hun sociale omgeving. Hieruit kan geconcludeerd worden dat de bewustwordingscampagnes van SIRE voor de meerderheid van de bevolking onnodig zijn omdat zij zich al bewust zijn van de negatieve consequenties van antisociaal gedrag. Onderzoek over het omstandereffect wijst er zelfs op dat de geremdheid die door SIRE-campagnes

veroorzaakt lijkt te worden er toe leidt dat niet antisociaal gedrag afneemt maar juist sociaal gedrag.

Het omstandereffect

Prosociaal gedrag is een hulpvaardige en ondersteunende respons die gericht is op een hulpbehoevende persoon (Eisenberg & Fabes, 1998). Ondanks dat de meeste mensen sociaal zijn georiënteerd, bestaan er situaties waarin mensen snel worden geremd in hun sociale karakter, namelijk wanneer er andere personen aanwezig zijn. Dit fenomeen wordt het omstandereffect genoemd en heeft specifiek betrekking op het verschijnsel dat een individu minder vaak en minder snel hulp biedt aan een persoon in nood wanneer er andere mensen aanwezig zijn. Er zijn een aantal factoren die een rol spelen bij het ontstaan van het omstandereffect. Ten eerste leidt de aanwezigheid van anderen tot een spreiding van de verantwoordelijkheid. Ten tweede zorgt het ambigue karakter van een noodsituatie er vaak voor dat andere omstanders als informatiebron fungeren, en omdat anderen vaak geen actie ondernemen kan de situatie als minder kritiek worden geïnterpreteerd dan daadwerkelijk het geval is.

Een andere belangrijk psychologisch proces dat ten grondslag ligt aan het omstandereffect is *publieke gedragsinhibitie* (Latané & Nida, 1981). Deze vorm van geremdheid wordt gekenmerkt door een verhoogde angst om negatief geëvalueerd te worden en kan er toe leiden dat omstanders minder snel hulp geven aan een slachtoffer in nood. Dit komt omdat het geven van hulp gepaard gaat met het risico dat hij/zij in verlegenheid kan worden gebracht als de situatie verkeerd wordt geïnterpreteerd. Dus juist omdat de mens een sociaal wezen is, en hij het erg belangrijk vindt wat anderen van hem vinden, is de angst om negatief geëvalueerd te worden groot waardoor minder vaak en minder snel hulp wordt geboden in een noodsituatie. Paradoxaal genoeg wordt de kans dat een slachtoffer hulp krijgt dus kleiner naarmate er meer omstanders aanwezig zijn (Latané & Nida, 1981).

Het concept publieke gedragsinhibitie vertoont grote overeenkomsten met een invloedrijk theoretisch concept met betrekking tot geremdheid, namelijk, het Behavioral Inhibition System (BIS) van Carver en White (1994). Het BIS en het Behavioral Activation System (BAS) zijn twee algemene motivationele systemen die gedrag onafhankelijk van elkaar reguleren. Het BIS is gevoelig voor signalen van verlies en straf. Het is verantwoordelijk voor negatieve gevoelens zoals angst, frustratie en verdriet en heeft daardoor een remmende werking op de verwezenlijking van doelen. Het BAS daarentegen is gevoelig voor signalen van beloning en het ontsnappen aan straf wat gepaard gaat met positieve gevoelens zoals hoop, blijdschap en euforie. Hierdoor heeft de activatie van het BAS tot gevolg dat doelen worden nagestreefd. Zowel het BIS als het BAS vervullen adaptieve functies. Bij potentieel gevaar zorgt de activatie van het BIS voor een voorzichtige benadering en bij potentiële beloningen zorgt de activatie van het BAS voor het vervullen van behoeftes. Beide systemen zijn minder adaptief wanneer ze te sterk of te zwak zijn. Een overactieve BAS wordt bijvoorbeeld geassocieerd met gedragsstoornissen (Quay, 1993) en een extreem ongevoelig BIS is gerelateerd aan psychopathie (Newman, MacCoon, Vaughn & Sadeh, 2005).

Het BIS signaleert dus door middel van negatief affect dat er sprake is van een risicovolle situatie. In risicovolle sociale omstandigheden, zoals een omstandersituatie, heeft een activering van het BIS tot gevolg dat signalen van uitsluiting en afwijzing saillant worden. Het belang dat de mens aan zijn sociale omgeving hecht is zelfs zo sterk dat de potentiële schaamte en verlegenheid die kan voortkomen uit het bieden van hulp in een omstandersituatie niet opweegt tegen de baten voor het slachtoffer. Gedragsinhibitie komt de maatschappij dus niet per definitie ten goede: ongeremde omstanders in een noodsituatie kunnen het verschil maken tussen leven en dood.

Een manier om publieke gedragsinhibitie te verminderen komt van Van den Bos e.a. (2009). Door deelnemers drie korte vragen voor te leggen die herinnerden aan hun eigen ongeremdheid bleek de activatie van het Behavioral Inhibition System (BIS) significant verlaagd te worden ten opzichte van deelnemers die werden herinnerd aan een normale dag uit hun leven. Vervolgens

werd in een veldonderzoek getest of deze manipulatie voldoende was om het hulpgedrag in een omstanderssituatie daadwerkelijk te bevorderen. Dit onderzoek vond plaats in een glazen wachtruimte op een treinperron van station Utrecht Centraal en deelnemers aan het onderzoek waren nietsvermoedende passagiers die zich in de wachtruimte bevonden. Nadat de onderzoeksleider de drie vragen had voorgelegd aan een reiziger nam een medepassagier (in werkelijkheid een confederate) plaats in de wachtruimte. Na een minuut stond hij haastig op, zogenaamd om een trein te halen. Hierbij liet hij tien pennen uit zijn tas vallen. Ongeremde personen bleken vaker hulp te bieden aan de medepassagier, dit deden zij bovendien sneller en zij raapten meer pennen van de grond dan de meer gerede deelnemers in de controleconditie. In tegenstelling tot de veronderstelling dat meer nadenken en minder ongeremdheid ten goede komt aan de maatschappij in zijn algemeen, blijkt uit onderzoek van Van den Bos e.a. (2009) dus dat ongeremde personen juist meer prosociaal gedrag vertonen dan gerede personen.

Het huidige onderzoek

Ondanks dat publieke gedragsinhibitie voor een deel functioneel is in sociale interacties, bijvoorbeeld wanneer sociaal ongewenst gedrag wordt onderdrukt, zijn er dus situaties waarin gedragsinhibitie negatieve gevolgen heeft, bijvoorbeeld wanneer een hulpbehoevend persoon aan zijn lot wordt overgelaten. Het komt de maatschappij in zijn algemeen dus niet persé ten goede wanneer mensen geredder worden dan zij al zijn. Daarom wordt in het huidige onderzoek getest of bewustwordingscampagnes van SIRE, die aanzetten tot nadenken en aandacht schenken aan de negatieve consequenties van onbewust gedrag, tot publieke gedragsinhibitie leiden. Publieke gedragsinhibitie wordt geoperationaliseerd als de mate waarin het BIS wordt geactiveerd en deze activatie kan met een vragenlijst worden gemeten. Maar omdat het BIS een algemeen motivationeel systeem is dat signaleert wanneer een situatie negatieve consequenties kan hebben, en publieke gedragsinhibitie vooral betrekking heeft op sociale angst, wordt ook specifiek gemeten of SIRE-campagnes er toe leiden dat de angst om

negatief geëvalueerd te worden toeneemt. Als deze aannames worden bevestigd kan geconcludeerd worden dat er sprake is van een toename in publieke gedragsinhibitie. Vervolgens wordt dan onderzocht of deze gedragsinhibitie er ook daadwerkelijk toe leidt dat de hulpvaardigheid in een omstandersituatie afneemt. Ter verkenning zal ook worden gemeten of SIRE-campagnes een effect hebben op de behoefte aan beleefdheidsregels.

Studie 1

In Studie 1 kregen deelnemers drie maal een stimulus aangeboden. Elke stimulus bestond uit een korte tekst en een bijbehorende televisiecommercial. In de experimentele conditie hadden de stimuli betrekking op de twee meest recente campagnes van SIRE, namelijk 'Onbewust asociaal' uit 2009 en 'Aardige mensen, hoe gaan we er mee om?' uit 2010 en in de controle conditie op huishoudelijke apparatuur van het merk Miele. Elke keer nadat een videoclip was aangeboden werd gedragsinhibitie gemeten. Nadat alle drie de videoclips waren aangeboden werd de mate van angst voor negatieve evaluaties gemeten. De hypothese was dat deelnemers in de experimentele conditie geremder waren en meer angst ervoeren voor negatieve evaluaties dan deelnemers in de controle conditie.

Methode

Deelnemers en Ontwerp

88 deelnemers (40 mannen en 48 vrouwen) deden mee aan het experiment. Zij werden betaald voor hun deelname en werden willekeurig toegewezen aan de experimentele of controle conditie. Hun leeftijd varieerde van 17 tot 47 jaar ($M = 22$ jaar).

Experimentele procedure

Deelnemers werden door middel van flyers en posters op het universiteitsterrein de Uithof uitgenodigd om deel te nemen aan wetenschappelijk onderzoek. Bij aankomst in het

laboratorium werden zij naar afzonderlijke hokjes geleid. Elk hokje was uitgerust met een computer, een toetsenbord, een muis en een hoofdtelefoon. Na een korte introductie werden drie spotjes van SIRE aangeboden. Na elk spotje werd gemeten in welke mate de deelnemer zich op dat moment geremd voelde. Vervolgens werden vragenlijsten afgenomen die respectievelijk angst voor negatieve evaluatie, gedragsactivatie, zelfbewustzijn en affect maten. Afsluitend werden een aantal demografische vragen afgenomen en een aantal vragen met betrekking tot de deelname aan het experiment. Het experiment duurde 20 minuten en na afloop ontvingen deelnemers €3,00 of een half proefpersoonuur (voor psychologiestudenten is het behalen van 10 proefpersoonuren een onderdeel van het bachelorexamen).

Stimulusmateriaal

In de experimentele en de controle conditie werd drie maal een stimulus aangeboden. Een stimulus bestond uit een korte tekst van ongeveer 12 regels, gevolgd door een bijbehorende videoclip van gemiddeld 30 seconden. In de experimentele conditie had het stimulusmateriaal betrekking op de campagnes 'Onbewust asociaal' uit 2009 en 'Aardige mensen, hoe gaan we er mee om?' van SIRE en in de controle conditie op huishoudelijke apparatuur van het merk Miele. De eerste stimulus in de experimentele conditie had betrekking op de campagne 'Onbewust asociaal'. In de tekst van de campagne komt naar voren dat uit onderzoek is gebleken dat '95 procent van alle Nederlanders zich wel eens onbewust asociaal gedraagt' en 'dat we zo druk met onszelf bezig zijn dat we niet meer merken dat anderen zich hieraan storen'. Vervolgens werd een televisiecommercial van SIRE vertoond die eenzelfde boodschap overdroeg. In de commercial gedroeg een meisje zich onbewust asociaal door een zitplaats in de bus bezet te houden met haar tas waardoor een invalide jongeman geen zitplaats had. Het doel van de campagne was om mensen aan te zetten tot nadenken en om het bewustwording te kweken van het eigen gedrag.

De tweede stimulus in de experimentele conditie had betrekking op de campagne 'Aardige mensen, hoe gaan we er mee om?'. In de tekst stond dat '78 procent van de Nederlanders vindt dat we aardiger voor elkaar zouden moeten zijn. Tegelijkertijd blijkt echter dat ruim twee miljoen Nederlanders er niet goed raad mee weten als een onbekende een aardig gebaar maakt.'. De bijbehorende televisiecommercial bestond uit een compilatie van situaties uit het dagelijkse leven waarin mensen ongepast reageren op een vriendelijke toenadering van een ander. Een voorbeeld van zo'n situatie is een mevrouw die wegrijdt terwijl haar boodschappentas nog op de auto staat. Een meneer die achter haar rijdt stapt uit de auto om haar hierop te wijzen maar de mevrouw rijdt door en reageert onaardig en achterdochtig. Aan het eind van de commercial wordt de kijker doorverwezen naar de website www.pasopaardig.nl voor een gebruiksaanwijzing van een aantal sociale situaties.

De derde stimulus had, net als de eerste stimulus, betrekking op de campagne 'Onbewust asociaal'. In de tekst kwam naar voren dat '80 procent van de Nederlanders zich kan voorstellen dat anderen zich aan hun gedrag kunnen ergeren' en werd onderstreept dat 'iedereen zich wel eens asociaal gedraagt, zonder het zelf door te hebben, bijvoorbeeld door vlug in een nieuwe rij bij de kassa te gaan staan'. In de commercial was een man te zien die tijdens het afrekenen bij de kassa een telefoongesprek hield. De overeenkomst tussen de campagne 'Onbewust asociaal' en 'Aardige mensen, hoe gaan we er mee om?' was dat ze sociale omgangsvormen willen bevorderen door mensen meer na te laten denken over hun eigen gedrag. Uit beide campagnes bleek ook dat je negatief wordt beoordeeld door anderen als je niet op je eigen gedrag let.

In de controle conditie werd ook drie maal een stimulus aangeboden. Deze stimuli bestonden, net als de stimuli in de experimentele conditie, uit teksten en bijbehorende videoclippen. Echter, in de controle conditie hadden de stimuli betrekking op huishoudelijke apparatuur van het merk Miele. De teksten en de televisiecommercialen in de controle conditie hadden respectievelijk betrekking op een stofzuiger, keukeninbouwapparatuur en een wasmachine en waren van vergelijkbare lengte als de teksten en commercials in de experimentele conditie.

Metingen

Elke keer nadat een stimulus was aangeboden werd gemeten in hoeverre de deelnemer, op dat specifieke moment, gedragsinhibitie ervoer. Hiervoor is de BIS zodanig aangepast zodat het de mate van activatie van het BIS op dat moment mat (State BIS). Voorbeelditems zijn: 'Nu, dat wil zeggen op dit moment, zou ik snel kunnen piekeren over het maken van fouten.' en 'Nu, dat wil zeggen op dit moment, zouden kritiek en uitbranders mij behoorlijk raken.'. Deze 7 items tellende State BIS werd in totaal drie keer afgenomen ($\alpha = .78$, $\alpha = .81$ en $\alpha = .82$). Vervolgens werd gemeten in welke mate de deelnemer angstig was voor een negatieve evaluatie. Hiervoor werd een staatversie van de 11 items tellende Brief Fear of Negative Evaluation Scale (State BFNE) afgenomen (Duke, Krishnan, Faithf, en Storch, 2006). Voorbeelditems zijn: 'Nu, op dit moment, zou ik bang kunnen zijn dat andere mensen mijn tekortkomingen opmerken.' en 'Nu, op dit moment, zou ik me zorgen kunnen maken over wat anderen van me denken, zelfs al weet ik dat het niet uit zou maken.' ($\alpha = .61$).

SIRE wil met hun campagnes bewustwording creëren, daarom werd ook gemeten in hoeverre deelnemers zich op dat moment bewust waren van henzelf en hun omgeving. Hiervoor werd een staatversie van de 9 items tellende Situational Self-Awareness Scale (State SSAS) van Govern en Marsch (2001) afgenomen ($\alpha = .63$). Deze vragenlijst bestond uit 3 schalen: Publiek Zelfbewustzijn ($\alpha = .63$), Privé Zelfbewustzijn ($\alpha = .58$) en Bewustzijn van de Directe Omgeving ($\alpha = .74$). Voorbeelditems zijn: 'Nu, dat wil zeggen op dit moment, ben ik bezorgd over de manier waarop ik overkom.', 'Nu, dat wil zeggen op dit moment, ben ik me bewust van mijn innerlijke gevoelens.' en 'Nu, dat wil zeggen op dit moment, ben ik me scherp bewust van alles in mijn omgeving.'

Ter controle of gedragsactivatie van invloed was op de resultaten werd een staatversie van de 12 items tellende Behavioral Activation System (State BAS) (Carver & White, 1994) afgenomen met items als 'Nu, dat wil zeggen op dit moment, zou ik over mijn grenzen heen gaan om te krijgen wat ik zou willen.' en 'Nu, dat wil zeggen op dit moment, zou ik graag doorgaan met iets dat ik

goed zou doen.' ($\alpha = .77$). Vervolgens werd gecontroleerd of positief en negatief affect van invloed waren op de resultaten. Hiervoor werd een staatversie van de 20 items tellende Positive And Negative Affect Scale (State PANAS) van Tuccitto, Giacobbi en Leite (2010) afgenomen. De schaal Positief Affect had items als: 'Nu, dat wil zeggen op dit moment, voel ik me belangstellend.' ($\alpha = .89$) en de schaal Negatief Affect had items als: 'Nu, dat wil zeggen op dit moment, voel ik me geërgerd.' ($\alpha = .90$) (zie Bijlage 2).

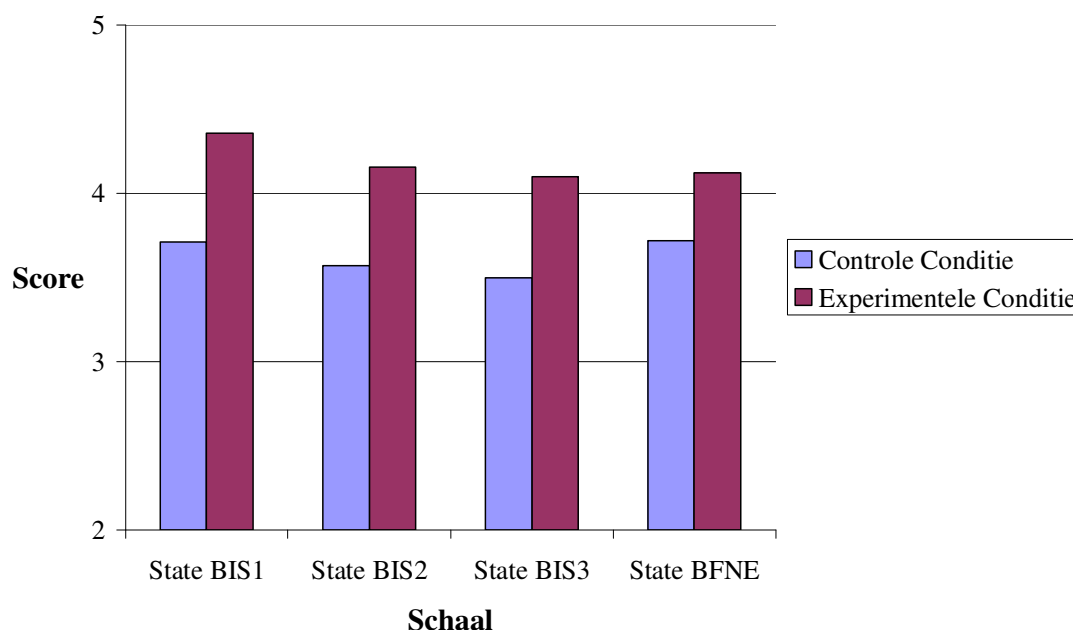
Alle items werden aangeboden in de vorm van stellingen en deelnemers konden op een 7-punts Likertschaal aangeven in hoeverre de stelling op dat moment op hen van toepassing was. Antwoordmogelijkheid 1 correspondeerde met *zeer mee oneens* en 7 met *zeer mee eens*. Het experiment werd afgesloten met een aantal vragen met betrekking tot de deelname aan het experiment en er werden een aantal demografische vragen voorgelegd.

Resultaten

Gedraginhibitie en angst voor negatieve evaluatie

De gemiddelde scores op State BIS na de eerste-, tweede- en derde videoclip werden, net als de scores van de overige vragenlijsten, onderworpen aan een enkelvoudige variantieanalyse (ANOVA, tweezijdig getoetst). In overeenkomst met de hypothese scoorden deelnemers in de SIRE-conditie na het zien van de eerste videoclip gemiddeld significant hoger op State BIS ($M = 4.36$, $SD = 0.90$) dan deelnemers in de Miele-conditie ($M = 3.71$, $SD = 0.93$), $F(1, 86) = 11.00$, $p < .01$, $h_p^2 = .11$. Eenzelfde effect werd gevonden voor de tweede videoclip; deelnemers in de SIRE-conditie scoorden gemiddeld significant hoger op State BIS ($M = 4.16$, $SD = 0.94$) dan deelnemers in de Miele-conditie ($M = 3.57$, $SD = 0.96$) $F(1, 86) = 8.40$, $p < .01$, $h_p^2 = .09$. Ook na het aanbieden van de derde stimulus scoorden deelnemers in de SIRE-conditie gemiddeld significant hoger op State BIS ($M = 4.10$, $SD = 0.96$) dan deelnemers in de Miele-conditie ($M = 3.50$, $SD = 1.00$), $F(1, 86) = 8.23$, $p < .01$, $h_p^2 = .09$ (zie Figuur 1). Deelnemers in de SIRE-conditie scoorden ook significant hoger op State BFNE ($M = 4.12$, $SD = 0.65$) dan deelnemers in de Miele-

conditie ($M = 3.71$, $SD = 0.69$), $F(1, 86) = 8.04$, $p < .01$, $h_p^2 = 0.09$ (zie Figuur 1). Deze resultaten komen overeen met de veronderstelling dat de betreffende SIRE-campagnes tot publieke gedragshibitie leiden.

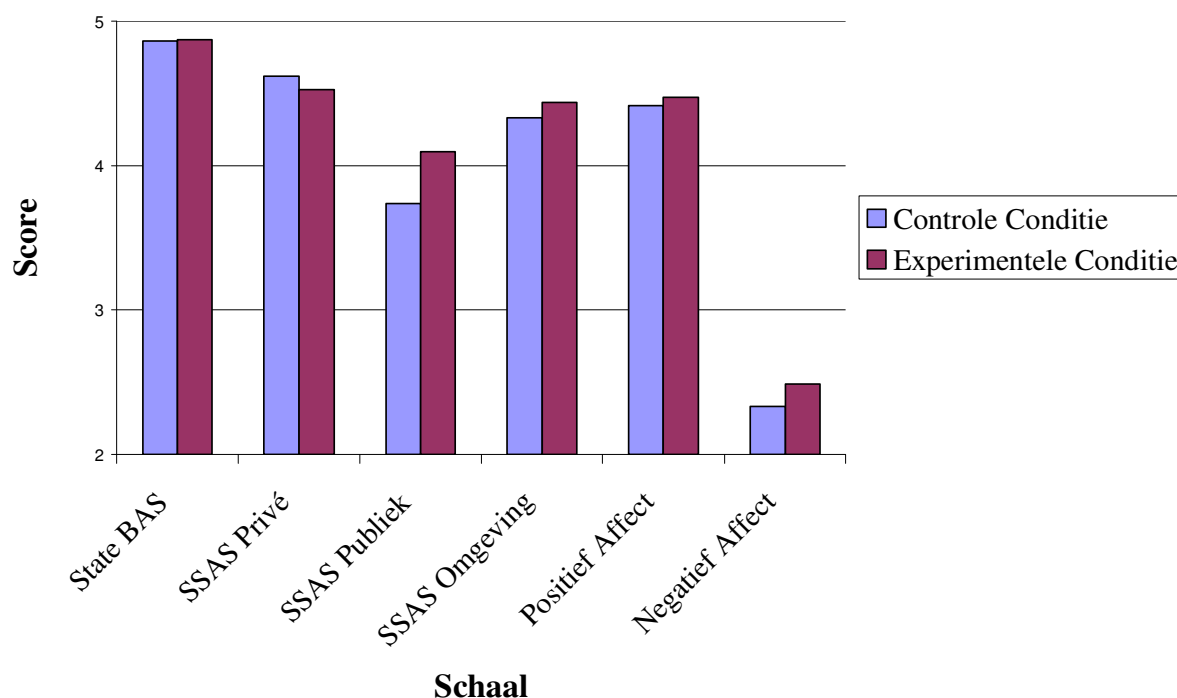

Figuur 1. De gemiddelde scores van 88 deelnemers in de experimentele en controle conditie op de eerste, tweede en derde meting van State BIS en State BFNE.

Gedragactivatie, zelfbewustzijn en affect

De gemiddelde score op State BAS van deelnemers in de SIRE-conditie ($M = 4.87$, $SD = 0.59$) verschilde niet significant van deelnemers in de Miele-conditie ($M = 4.86$, $SD = 0.72$), $F(1, 86) = .00$, $p > .05$, $h_p^2 = .00$. Hetzelfde gold voor de gemiddelde scores op State SSAS, de gemiddelde scores op de schalen Privé Zelfbewustzijn (SIRE-conditie: $M = 4.53$, $SD = 1.10$, Miele-conditie: $M = 4.62$, $SD = 1.04$), $F(1, 86) = 0.17$, $p > .05$, $h_p^2 = .00$, de schaal Publiek Zelfbewustzijn (SIRE-conditie: $M = 4.10$, $SD = 1.07$, Miele-conditie: $M = 3.74$, $SD = 1.07$), $F(1, 86) = 2.50$, $p > .05$, $h_p^2 = .03$ en de schaal Bewustzijn van de Directe Omgeving (SIRE-conditie: $M = 4.44$, $SD = 1.20$, Miele-conditie: $M = 3.33$, $SD = 1.11$), $F(1, 86) = 0.18$, $p > .05$, $h_p^2 = .00$ (zie Figuur 2).

Ook de gemiddelde score op de schaal Positief Affect van de State PANAS van deelnemers in de SIRE-conditie ($M = 4.48, SD = 1.00$) verschilde niet significant van deelnemers in de Miele-conditie ($M = 4.41, SD = 0.77$), $F(1, 86) = 0.11, p > .05, h_p^2 = .00$. Hetzelfde gold voor de gemiddelde score op de schaal Negatief Affect (SIRE-conditie: $M = 2.49, SD = 0.88$, Miele-conditie: $M = 2.33, SD = 1.11$), $F(1, 86) = 0.54, p > .05, h_p^2 = .01$ (zie Figuur 2). Deze resultaten laten zien dat SIRE-campagnes geen invloed hebben op gedragsactivatie, bewustzijn en affect.

Figuur 2: De gemiddelde scores van 88 deelnemers in de experimentele en controle conditie op vragenlijsten die gedragsactivatie, bewustzijn en affect maten.

Studie 2

Studie 1 toonde aan dat SIRE-stimuli er toe leidden dat het BIS werd geactiveerd en dat de angst om negatief geëvalueerd te worden toenam, met andere woorden, publieke gedragsinhibitie nam toe. Maar omdat de literatuur omtrent het omstandereffect stelt dat publieke gedragsinhibitie een negatieve invloed heeft op prosociaal gedrag (Latané & Nida, 1981; Van den

Bos e.a., 2009), heb ik in Studie 2 getracht antwoord te geven op de vraag of de remmende werking van SIRE-campagnes ook daadwerkelijk negatieve consequenties heeft voor de hulpvaardigheid in een omstandersituatie. Het stimulusmateriaal dat werd gebruikt in Studie 2 was identiek aan het stimulusmateriaal in Studie 1, echter, nadat de videoclips waren bekeken stootte de proefleider een bakje pennen van tafel. De belangrijkste afhankelijke variabelen waren of de deelnemer meehielp met het oprapen van de pennen, het aantal seconden dat verstreek voordat hulp werd geboden, en het aantal pennen dat door de deelnemer werd opgeraapt. Op basis van de bevindingen uit Studie 1 werd verondersteld dat deelnemers in de SIRE-conditie minder vaak, minder snel en een kleiner aantal pennen zouden oprapen dan deelnemers in de Miele-conditie.

Methode

Deelnemers en Ontwerp

50 deelnemers (17 mannen en 33 vrouwen) deden mee aan het experiment. Zij werden betaald voor hun deelname en willekeurig toegewezen aan de experimentele of controle conditie. Hun leeftijd varieerde van 18 tot 68 jaar ($M = 23$ jaar). Elke deelnemers werd na afloop van het experiment gevraagd wat volgens hem/haar het doel van het experiment was. De 11 deelnemers die hierop het vallen van de pennen noemden werden uitgesloten van verdere analyses.

Experimentele procedure

Deelnemers werden op het universiteitsterrein de Uithof gevraagd of zij een afspraak wilden maken om de week daarop deel te nemen aan wetenschappelijk onderzoek. Bij aankomst in de testruimte werd de deelnemer verzocht om een instemmingsverklaring te tekenen en plaats te nemen achter een computer terwijl op een computer daarnaast een andere deelnemer bezig was met een experiment (in werkelijkheid was dit een confederate die later als mede-omstander fungeerde). Vervolgens werd, na een korte introductie, het stimulusmateriaal aangeboden.

Hierop volgde een bericht op de monitor dat het eerste onderdeel ten einde was gekomen en dat de proefleider het tweede onderdeel zou starten, ogenschijnlijk door middel van het invoeren van een code. De proefleider zocht naar de code in een stapel papieren die zich tussen de deelnemer en de confederate bevond. De stapel papieren verschoof waardoor een bakje met pennen tussen de deelnemer en de confederate op de grond viel. De proefleider deed een stapje naar achteren en hield zich bezig met het ordenen van een map die hij in zijn handen had. Na vijf à tien seconden begon de proefleider met het oprapen van de pennen. Een verdekt opgestelde webcam registreerde het vallen van de pennen. De opnames werden naderhand gebruikt om te scoren of de deelnemer hulp bood, te meten na hoeveel seconden dat gebeurde, en het aantal pennen dat de deelnemer had opgeraapt te tellen. Na het meten van de afhankelijke variabelen volgden vragenlijsten die respectievelijk gedragsinhibitie (State BIS), behoefte aan beleefdheidsvormen (State BBV), prosociale persoonlijkheid (PSB) en sociale waarde-oriëntatie (SVO) mat. Afsluitend werden een aantal demografische vragen voorgelegd en een aantal vragen met betrekking tot de deelname aan het experiment. Het experiment duurde 20 minuten en na afloop ontvingen deelnemers €3,00 of een half proefpersoonuur.

Stimulusmateriaal

Het stimulusmateriaal dat gebruikt werd in Studie 2 was identiek aan het stimulusmateriaal in Studie 1; het betrof drie keer een tekst met een bijbehorende televisiecommercial. In de experimentele conditie had het stimulusmateriaal betrekking op twee recente campagnes van SIRE, namelijk 'Onbewust asociaal' en 'Aardige mensen, hoe gaan we er mee om?'. Studie 1 heeft aangetoond dat dit stimulusmateriaal, in vergelijking met het stimulusmateriaal dat werd gebruikt in de controleconditie, ertoe heeft geleid dat deelnemers zich geremder voelden en meer angst voor negatieve evaluaties rapporteerden.

Metingen

Nadat de videoclipen waren vertoond werd door middel van video-opnames gescoord of de deelnemer meehielp met het oprapen van de pennen en werd gemeten hoeveel seconden verstreken vanaf het vallen van het bakje pennen tot het oprapen van de eerste pen. Ook het aantal pennen die de deelnemer in totaal had opgeraapt werd geteld (maximaal 10). Voor deelnemers die geen hulp boden werd het maximaal aantal seconden toebedeeld (10 seconden). Vervolgens werd door middel van de 7 items tellende State BIS ($\alpha = .77$) gemeten in hoeverre de deelnemer zich, op dat specifieke moment, in een geremde staat bevond (zie Bijlage 2).

Daaropvolgend werd de 7 items tellende State BBV afgenomen waarmee gemeten werd in welke mate de deelnemer waarde hechtte aan beleefde omgangsvormen. Voorbeelditems zijn: 'Nu, dat wil zeggen op dit moment, hecht ik veel waarde aan beleefde omgangsvormen.' en 'Als ik me nu, dat wil zeggen op dit moment, onbeleefd zou gedragen tegen iemand zou ik me naderhand enigszins schuldig voelen.' ($\alpha = .74$) (zie Bijlage 2).

Aansluitend werd de 30 items tellende Prosocial Personality Battery (PSB) afgenomen (Penner, 2002). Deze vragenlijst bestaat uit een aantal schalen die onder te brengen zijn in twee factoren, namelijk Ander-Georiënteerde Empathie en Hulpvaardigheid. Voorbeelditems zijn: 'Als mensen gemeen zijn tegen mij voel ik erg weinig verantwoordelijkheid om hen goed te behandelen.' en 'Ik zou me minder bezwaard voelen om afval in een vies park achter te laten dan in een schoon park.' ($\alpha = .74$) (zie Bijlage 2). Vervolgens werd de Social Value Orientation taak (SVO) afgenomen (Liebrand & McClintock, 1988). De SVO is een beslissingstaak die uit negen items bestaat. Elk item biedt de mogelijkheid om punten op drie manieren tussen de deelnemer en een denkbeeldige andere persoon te verdelen. Er moet steeds één keuze worden gemaakt. Bij zes of meer consistente keuzes wordt bepaald of iemand een voorkeur heeft voor gezamenlijke uitkomsten (coöperatieve strategie), eigen uitkomsten (individualistische strategie) of voor een zo groot mogelijk verschil tussen de eigen score en die van de ander (competatieve strategie).

Het is gebruikelijk om de coöperatieven te benoemen als prosociaal, en de individualisten tezamen met de competitieven als prozelf.

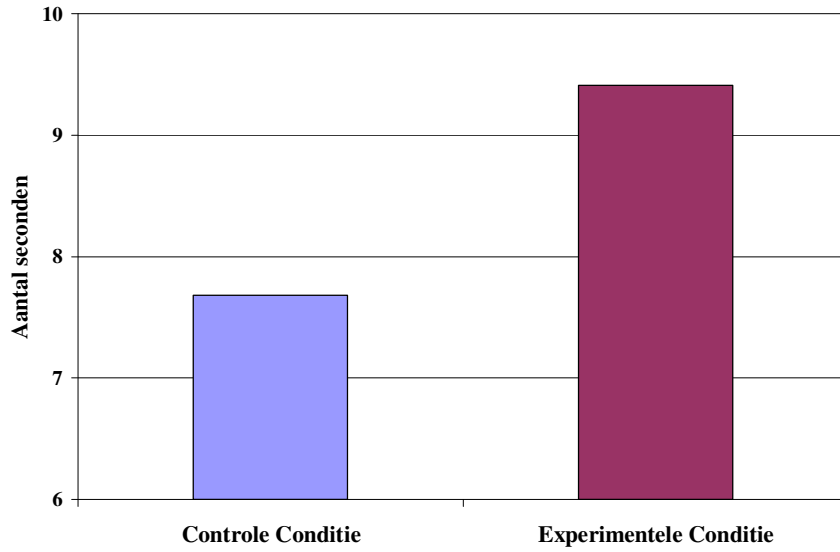
Alle items, de SVO uitgezonderd, werden aangeboden in de vorm van stellingen en deelnemers konden op een 7-punts Likertschaal aangeven in hoeverre de stellingen op hen van toepassing waren. Antwoordmogelijkheid 1 correspondeerde met *zeer mee oneens* en 7 met *zeer mee eens*. Het experiment werd afgesloten met een aantal vragen met betrekking tot de deelname aan het experiment en er werden ook een aantal demografische vragen voorgelegd.

Resultaten

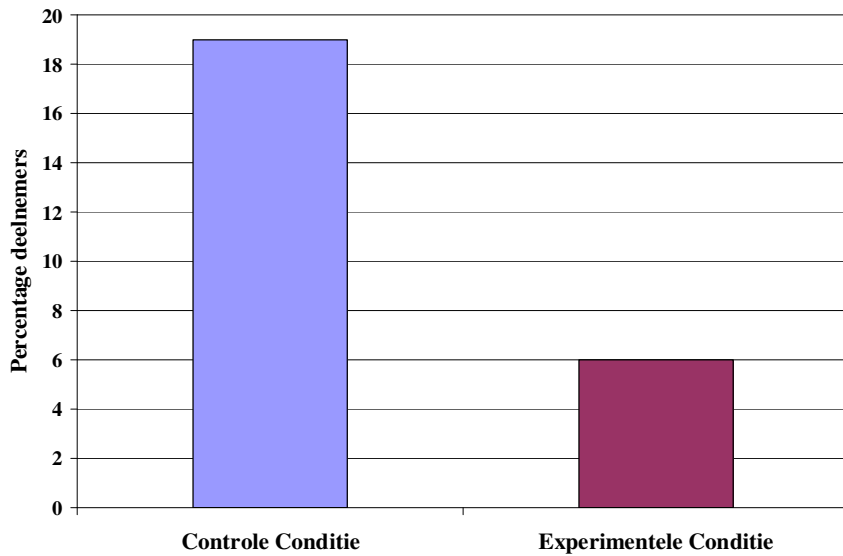
Hulpgedrag

Van de 39 deelnemers werd door 11 deelnemers hulp geboden met het oprapen van de gevallen pennen. Omdat de meerderheid geen hulp bood, en zij 10 seconden kregen toebedeeld, waren de scores op de afhankelijke variabele Aantal seconden scheef naar links verdeeld. Daarom is een loglineaire transformatie uitgevoerd. Vervolgens zijn drie uitbijters verwijderd en is een enkelvoudige variantieanalyse (ANOVA) uitgevoerd waaruit bleek dat deelnemers in de SIRE-conditie significant langer wachtten met het oprapen van de pennen (in real time seconden: $M = 9.41$ sec, $SD = 1.70$ sec) dan deelnemers in de Miele-conditie (in real time seconden: $M = 7.68$, $SD = 3.22$), $F(1, 34) = 4.19$, $p < .05$, $h_p^2 = .10$ (zie Figuur 3). Hierbij is gebruik gemaakt van een tweezijdige toetsing, net als bij de overige analyses.

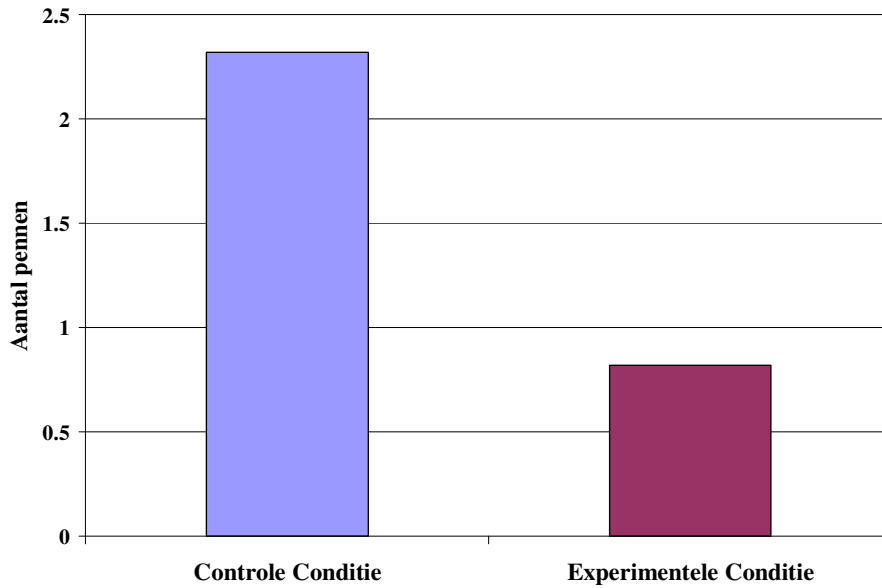
Een Chi-kwadraat toetsing maakte een trend waarneembaar in het aantal deelnemers dat wel of niet meehielp met het oprapen van de pennen waarbij deelnemers in de SIRE-conditie minder vaak hulp boden dan deelnemers in de Miele-conditie, $\chi^2(1) = 0.94$, $p > .05$, $h_p^2 = .03$ (zie Figuur 4). Hetzelfde gold voor het aantal pennen dat in beide condities werd opgeraapt. Gemiddeld raapten deelnemers in de SIRE-conditie minder pennen van de grond ($M = 0.82$, $SD = 2.43$) dan deelnemers in de Miele-conditie ($M = 2.32$, $SD = 3.6$), $F(1, 34) = 2.11$, $p > .05$, $h_p^2 = .06$ (zie Figuur 5).

Figuur 3: Het gemiddelde aantal seconden dat verstreek voordat deelnemers in de controle en experimentele conditie meehielpen met het oprapen van de pennen

Figuur 4: Het percentage deelnemers in de controle en experimentele conditie dat meehielp met het oprapen van de pennen.

Figuur 5: Het gemiddelde aantal pennen dat werd opgeraapt door deelnemers in de controle en experimentele conditie.

Gedragsinhibitie

De gemiddelde State BIS-score van deelnemers in beide condities werden onderworpen aan een enkelvoudige variantieanalyse. Hieruit bleek dat deelnemers in de SIRE-conditie significant hoger scoorden op State BIS ($M = 4.27, SD = 0.77$) dan deelnemers in de Miele-conditie ($M = 3.66, SD = 0.87$), $F(1, 34) = 4.75, p < .05, h_p^2 = .12$. Dit is een replicatie van de resultaten uit Studie 1.

Door middel van een Sobel Z test is gekeken of de State BIS schaal het effect van de videoclips (effect coded, SIRE = 1 en Miele = -1) op het aantal seconden (loglineair getransformeerd) medieerde. Dit mediatie-effect bleek niet significant, Sobel $Z = 0.20, p = > .05$, ook niet wanneer een subset van de State BIS schaal werd gebruikt als mediator, Sobel $Z = 0.22, p = > .05$.

Beleefdheid

Deelnemers in de SIRE-conditie scoorden gemiddeld hoger op State BBV ($M = 5.45$, $SD = 0.77$) dan deelnemers in de Miele-conditie ($M = 5.08$, $SD = 0.49$). Het verschil tussen beide condities in de gemiddelde score op State BVV was marginaal significant, $F(1, 37) = 3.33$, $p < .10$, $h_p^2 = .08$.

Prosociale persoonlijkheid

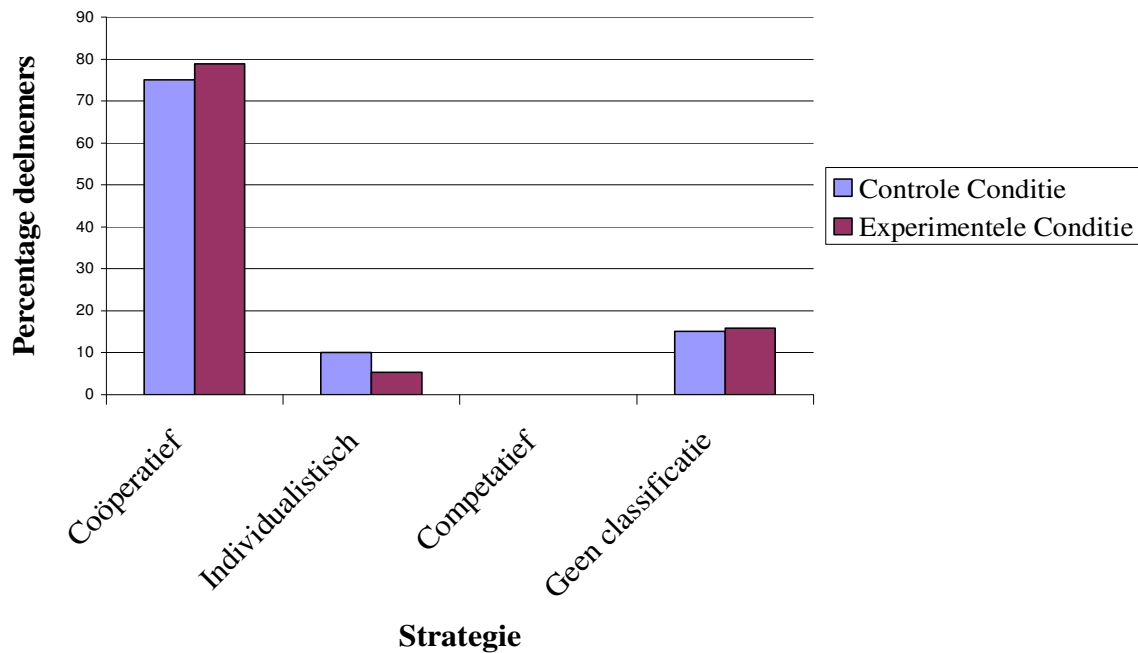
De gemiddelde scores van de PSB lieten zien dat deelnemers in beide condities even hoog scoorden op de factor Ander-Georiënteerde Empathie (SIRE-conditie: $M = 23.02$, $SD = 2.68$, Miele-conditie: $M = 23.08$, $SD = 2.78$), $F(1, 37) = 0.00$, $p > .05$, $h_p^2 = .00$ en de factor Hulpvaardigheid (SIRE-conditie: $M = 7.46$, $SD = 1.02$, Miele-conditie: $M = 7.41$, $SD = 1.49$), $F(1, 37) = .02$, $p > .05$, $h_p^2 = .00$.

Een multivariate variantieanalyse (MANOVA) liet zien dat er geen hoofdeffect was van zowel de factor Ander-Georiënteerde Empathie, $F(1,32) = 0.22$, $p > .05$, $h_p^2 = .01$, als de factor Hulpvaardigheid (de schaal Moreel Redeneren uitgezonderd op grond van conceptuele relevantie), $F(1,32) = 0.03$, $p > .05$, $h_p^2 = .01$. Er was ook geen interactie-effect tussen de factor Ander-Georiënteerde Empathie en de conditie (SIRE versus Miele) op het aantal seconden voordat hulp werd geboden, $F(1,32) = 0.11$, $p > .05$, $h_p^2 = .00$. Hetzelfde gold voor het interactie-effect tussen de factor Hulpvaardigheid en de conditie (SIRE versus Miele) op het aantal seconden voordat hulp werd geboden, $F(1,32) = 0.31$, $p > .05$, $h_p^2 = .01$.

Sociale waarde-oriëntatie

Een tweezijdige Chi-kwadraat toetsing leverde geen significant verschil op tussen beide condities in het percentage deelnemers dat na afname van de SVO geclassificeerd werd als Coöperatief, Individualistisch, Competatief of Niet te classificeren, $\chi^2(2) = 0.31$, $p > .05$, $h_p^2 = .01$ (zie Figuur 6).

Een multivariate variantieanalyse (MANOVA) toonde aan dat er geen hoofdeffect was van SVO (prosociaal versus prozelf) op het aantal seconden voordat hulp werd geboden, $F(1,32) = 0.26, p > .05, h_p^2 = .01$. Er was ook geen interactie-effect tussen de SVO (prosociaal versus prozelf) en de conditie (SIRE versus Miele) op het aantal seconden voordat hulp werd geboden, $F(1,32) = 0.94, p > .05, h_p^2 = .03$.

Figuur 6: Het percentage deelnemers in de experimentele en controle conditie dat na afname van de SVO geassocieerd werd als Coöperatief, Individualistisch, Competatief of waarbij geen classificatie mogelijk is.

Discussie

In Studie 1 werd aangetoond dat de campagnes 'Onbewust asociaal' en 'Aardige mensen, hoe gaan we er mee om?' van SIRE een positieve invloed hadden op gedragsinhibitie. De exacte uitkomst van Studie 1 was dat het BIS van deelnemers in de SIRE-conditie significant sterker werd geactiveerd dan dat van deelnemers in de Miele-conditie, dit effect was bij alle drie de gebruikte videoclips waarneembaar. Deelnemers in de SIRE-conditie scoorden ook significant hoger op State BFNE. De angst om negatief geëvalueerd te worden nam dus toe als gevolg van

SIRE-campagnes. De gemiddelde scores op de State BAS, State PANAS en de State SSAS verschilden niet tussen beide condities waarmee aangetoond werd dat respectievelijk gedragsactivatie, positief en negatief affect en bewustzijn niet verantwoordelijk waren voor de verschillen tussen beide condities op State BIS en State BFNE. De resultaten van de State SSAS waren opvallend omdat verwacht zou kunnen worden dat SIRE-campagnes tot een verhoogd bewustzijn leidden. Het is mogelijk dat er in werkelijkheid wel sprake is van een dergelijk effect maar dat de State SSAS dit niet kon aantonen omdat deze vragenlijst vanuit het Amerikaans-Engels naar het Nederlands is vertaald. Het probleem hierbij is dat Nederlandse taal over minder woorden beschikt om verschillende aspecten van het bewustzijn te beschrijven dan het Amerikaans-Engels.

Omdat Studie 1 liet zien dat SIRE-campagnes tot publieke gedragsinhibitie leidden werd in Studie 2 getest of hulpgedrag in een omstandersituatie als gevolg hier van afnam. Dit bleek het geval, toen de proefleider een bakje pennen liet vallen tussen de deelnemer en de confederate in bleken deelnemers in de SIRE-conditie significant trager hulp te bieden dan deelnemers in de controle conditie. De overige afhankelijke variabelen die hulpgedrag maten, namelijk het aantal pennen dat werd opgeraapt en het aantal deelnemers dat hulp bood, verschilden niet significant tussen beide condities, al was er wel een trend waarneembaar waarbij deelnemers in de SIRE-conditie minder vaak, en een kleiner aantal, pennen van de grond raaptten. Een verklaring voor het uitblijven van significante effecten op deze afhankelijke variabelen is dat het lage percentage deelnemers dat hulp bood (gemiddeld 13 procent) ertoe heeft geleid dat de statistische power ontbrak om werkelijke effecten te vinden. Blijkbaar ondervonden deelnemers, onafhankelijk van de conditie, veel remmingen om te helpen met het oprapen van de pennen. Dit blijkt ook uit de scores op State BIS, gemiddeld scoorden deelnemers in Studie 2 bovengemiddeld op deze 7-punt Likertschaal ($M = 4.17$, $SD = 1.11$). Het is aannemelijk dat een groot deel van deze geremdheid werd veroorzaakt door de angst om negatief geëvalueerd te worden door de mede-deelnemer

(in werkelijkheid een confederate) maar wat ook bijgedragen zou kunnen hebben aan deze geremdheid is dat deelnemers onzeker waren over de gang van zaken tijdens het experiment.

In Studie werd ook aangetoond dat na het plaatsvinden van de omstandersituatie (dus een korte onderbreking), er nog steeds sprake was van een verhoogde activatie van het BIS. De bevinding dat SIRE-campagnes tot geremdheid leidden en daardoor verantwoordelijk waren voor een afname in hulpgedrag werd ondersteund door de resultaten van de PSB en de SVO omdat hieruit bleek dat het overgrote deel van de steekproef pro sociaal georiënteerd was en er geen verschil was tussen beide condities in score op de PSB en de SVO. Blijkbaar waren pro sociale persoonlijkheidstrekken en de sociale waarde-oriëntatie van deelnemers niet verantwoordelijk voor de afgenomen hulpvaardigheid.

Wat verder opvallend was aan de resultaten van Studie 2 is dat er zowel bij de SVO als bij de PSB geen sprake was van een hoofdeffect op het aantal seconden voordat hulp werd geboden. Ook gold voor zowel de SVO als de PSB dat een interactie-effect tussen deze metingen en de conditie (SIRE versus Miele) uitbleef op het (loglineair getransformeerde) aantal seconden voordat hulp werd geboden. Deze resultaten wijzen erop dat het effect van de conditie op de hulpvaardigheid dus robuust is voor zowel pro sociale persoonlijkheid als sociale waardeoriëntatie. Dit terwijl verwacht kan worden dat pro sociale neigingen een modererend effect hebben op de relatie tussen de conditie en de hulpvaardigheid. Meer specifiek zou naar aanleiding van het onderzoek van Van den Bos (2010) verwacht worden dat het remmende effect van SIRE-campagnes er vooral bij pro sociale individuen toe leidt dat zij minder hulpgedrag vertonen en niet zozeer bij pro zelf individuen, zij vertonen immers al in verminderde mate pro sociaal gedrag. Een alternatieve verklaring voor het uitblijven van een hoofd- en interactie effect van de SVO is dat het overgrote deel van de steekproef werd geclassificeerd als pro sociaal en maar een beperkt aantal deelnemers als pro zelf waardoor mogelijk de statistische power ontbrak om aan te tonen dat het effect van de conditie (SIRE versus Miele) op de hulpvaardigheid werd gemodereerd door de SVO.

Een duidelijk antwoord op de vraag of SIRE-campagnes nuttig zijn voor beleefd gedrag blijft uit. Er was namelijk een marginaal significant effect waarneembaar voor beleefdheid, deelnemers in de SIRE-conditie hechtten gemiddeld meer waarde aan beleefde omgangsvormen. Als dit effect werkelijk bestaat kan dit verklaard worden omdat beleefdheidsregels aangeleerd zijn en dus beter worden nageleefd wanneer mensen geremd zijn en nadenken, terwijl prosociaal gedrag vaker voortkomt vanuit een natuurlijke neiging en dus beter tot uiting komt wanneer mensen weinig nadenken en er dus sprake is van ongeremdheid.

Het huidige onderzoek is uitzonderlijk te noemen omdat grote multimediale campagnes zoals die van SIRE, voor zover bij mij bekend, niet op experimenteel niveau zijn getest, ondanks dat SIRE al sinds 1967 spotjes uitzend op de Nederlandse radio en televisie. Een groot voordeel van de gebruikte onderzoeksmethode is dat de variabelen in hoge mate werden gecontroleerd, zelfs toen in Studie 2 hulpgedrag werd gemeten. Bovendien was in Studie 2 sprake van een hoge mate van experimenteel realisme omdat een omstandersituatie in scène werd gezet die daadwerkelijk had kunnen plaatsvinden. Een ander voordeel van de huidige methode is dat een aantal belangrijke alternatieve hypothesen, zoals de mogelijkheid dat affect, bewustzijn of prosociale neigingen de resultaten vertekenden, vrij eenvoudig konden worden uitgesloten. Ook de invloed van sociale wenselijkheid werd tot een minimum beperkt omdat deelnemers niet op de hoogte waren van het doel van het onderzoek. In veel ander onderzoek naar de werking van campagnes speelt sociale wenselijkheid een grotere rol omdat daarbij gebruik wordt gemaakt van vragenlijsten die voorafgaand en na afloop van een campagne op een bewuste manier vragen naar eventuele attitude en gedragsveranderingen.

Het nadeel van de gebruikte experimentele methodiek is dat er geen conclusies kunnen worden getrokken over de langetermijneffecten van SIRE-campagnes op prosociaal gedrag. Het is bijvoorbeeld mogelijk dat SIRE-campagnes op de langetermijn wel een positief effect hebben op prosociaal gedrag, bijvoorbeeld als gevolg van veranderde attitudes ten aanzien van

(anti)sociaal gedrag. Het is echter ook mogelijk dat SIRE-campagnes op de langetermijn een negatieve invloed hebben op prosociaal gedrag, bijvoorbeeld wanneer herhaalde blootstelling aan SIRE-stimuli, een nog hogere angst voor negatieve evaluaties tot gevolg heeft waardoor hulpvaardigheid in publieke situaties verder afneemt. Derhalve zou vervolgonderzoek zich kunnen richten op de invloed van herhaalde blootstelling aan SIRE-stimuli op gedragsinhibitie en hulpvaardigheid.

Ondanks dat het nog onduidelijk is wat de langetermijneffecten zijn, blijkt dat het vrij eenvoudig was om het BIS te activeren waardoor de hulpvaardigheid negatief werd beïnvloed; een korte videoclip met een bijbehorend tekstje van een SIRE-campagne was hiervoor voldoende. Deze bevinding sluit aan op het onderzoek van Van den Bos e.a. (2009) waaruit blijkt dat gedragsinhibitie ook eenvoudig kan worden verminderd waardoor prosociaal gedrag juist toeneemt, maar is tegelijkertijd in tegenspraak met de goede bedoelingen van SIRE, namelijk, 'mensen in beweging brengen' (SIRE, 2010). Omdat geremdheid een negatieve invloed kan hebben op prosociaal gedrag zou kritisch gekeken moeten worden naar toekomstige bewustwordingscampagnes die aanzetten tot nadenken. Een aanbeveling voor toekomstige campagnes is dan ook om de creativiteit van reclamemakers te combineren met wetenschappelijke inzichten van het menselijk gedrag zodat beter kan worden voorspeld welke effecten deze campagnes hebben op het gedrag, zelfs wanneer gedragsverandering niet de primaire doelstelling is, zoals het geval is bij SIRE-campagnes.

Ook het maatschappelijke debat omtrent sociale omgangsvormen zou constructiever gevoerd kunnen worden wanneer op basis van empirische gegevens een exacte probleemdefinitie wordt gegeven. Ondanks dat het gebruik van specifieke termen zoals 'verharding van de maatschappij' en 'vervaging van waarden en normen' aangeeft dat een specifieke probleemdefinitie ontbreekt, kan niet zonder meer worden aangenomen dat er ook geen sprake is van een maatschappelijk probleem. Ruim twee derde deel van de Nederlandse bevolking is immers van mening is dat de toenemende individualisering een belangrijk maatschappelijk

probleem is (TNS NIPO & Stichting Leger des Heils, 2002) en zelfs Koningin Beatrix schonk in haar kersttoespraak van 2009 aandacht aan de negatieve effecten van de toenemende individualisering (Oranje-Nassau, 2009). Een verklaring voor de toename van individualistisch, antisociaal gedrag zou kunnen zijn dat de toegenomen bevolkingsdichtheid van de afgelopen decennia (CBS, 2010) ertoe heeft geleid dat mensen geremder zijn geworden in openbare ruimtes waardoor spontane prosociale neigingen worden onderdrukt. Ondanks dat een klein antisociaal deel van de bevolking gebaat zou zijn bij meer gedragsinhibitie, lijkt het erop dat het overgrote prosociale deel van de bevolking soms te veel rekening houdt met elkaar waardoor prosociale neigingen worden geremd. Dit betekent dat ons prosociale karakter beter tot uiting zou komen als wij af en toe minder nadenken over de consequenties van ons gedrag en dus niet denken maar doen.

Dankwoord

Bij deze bedank ik Kees van den Bos hartelijk voor zijn begeleiding. Zijn enthousiasme en betrokkenheid hebben er aan bijgedragen dat ik het gehele jaar gemotiveerd en met plezier heb gewerkt aan deze thesis. Hierbij bedank ook ook het secretariaat van SIRE voor het toekomen van de videoclips, Ronald van der Burg voor zijn technische ondersteuning in het computerlaboratorium en ook Joep van der Graaf en Sander de Jong voor het vervullen van hun rol als confederate. Tot slot gaat mijn dank uit naar mijn vriendin, Rosanne Wijnakker, voor zowel haar praktische als emotionele ondersteuning.

Referenties

Baumeister, R.F., Bratslavsky, E., Finkenauer, C. & Vohs, K.D. (2001). Bad is stronger than good.

Review of General Psychology, 5, 323-370.

Bronner, A.E., Dekker, P., De Leeuw, E., Paas, L.J., Ruyter, K. van, Smidts, A. & Wieringa, J.E.

(2009). *Ontwikkelingen in het marktonderzoek: Jaarboek MarktOnderzoekAssociatie*.

- Haarlem: SpaarenHout. Retrieved from
<http://www.moaweb.nl/bibliotheek/jaarboeken/jaarboek2009/Marktonderzoek%2009%20def%20HR.pdf#page=>
- Buckley, K.E., Winkel, R.E. & Leary, M.R. (2004). Emotional and behavioral responses to interpersonal rejection: Anger, sadness, hurt and aggression. *Journal of Experimental Social Psychology, 40*, 14-28.
- Buunk, A.P. & Pollet, T.V. (2009). Evolutionaire verklaringen van sociaal gedrag. In W.L. Tiemeijer, C.A. Thomas & H.M. Prast (red.). *De menselijke beslisser: Over de psychologie van keuze en gedrag*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Carver, C.S. & White, T.L. (1994). Behavioral inhibition, behavioral activation, and affective responses to impending reward and punishment: The BIS/BAS scales. *Journal of Personality and Social Psychology, 67*, 319-333.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2010). Retrieved from
[http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=37296ned&D1=a&D2=0,10,20,30,40,50,\(11\)&HDR=G1&STB=T&VW=T](http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=37296ned&D1=a&D2=0,10,20,30,40,50,(11)&HDR=G1&STB=T&VW=T)
- Cialdini, R.B. (2009). *Influence: Science and practice* (5th ed.). Boston: Pearson.
- De Cremer, D. (2000). Leadership selection in social dilemmas, not all prefer it: The moderating effect of social value orientation. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice, 4*, 330-337.
- Dijksterhuis, A. & Aarts, H. (2003). On Wildebeests and humans: The preferential detection of negative stimuli. *Psychological Science, 14*, 14-18.
- Duke, D., Krishnan, M., Faith, M. & Storch, E.A. (2006). The psychometric properties of the Brief Fear of Negative Evaluation Scale. *Anxiety Disorders, 20*, 807-817.
- Dunbar, R.I.M. (1993). Coevolution of neocortical size, group size and language in humans. *Behavioral and Brain Sciences, 16*, 681-735.

- Eeks, D. & Garling, T. (2006). Prosocials prefer equal outcomes to maximizing joint outcomes. *British Journal of Social Psychology, 45*, 321–337.
- Eisenberg, N. & Fabes, R.A. (1998). Prosocial development. In W. Damon & N. Eisenberg (red.). *Handbook of child psychology: Vol. 3. Social, emotional and personality development* (5th ed., pp. 701-778). New York: Wiley.
- Eisenberger, N.I., Lieberman, M.D. & Williams, K.D. (2003). Does rejection hurts? An fMRI study of social exclusion. *Science, 302*, 290-292.
- Govern, J.M. & Marsch, L.A. (2001). Development and validation of the Situational Self-Awareness Scale. *Consciousness and Cognition 10*, 366–378.
- Hawkey, L.C., Masi, C.M., Berry, J.D. & Cacioppo, J.T. (2006). Loneliness is a unique predictor of age-related differences in systolic blood pressure. *Psychology and Aging, 21*, 152–164.
- Latané, B. & Nida, S. (1981). Ten years of research on group size and helping. *Psychological Bulletin, 89*, 308-324.
- Lilienfeld, S.O. (1992). The association between antisocial personality and somatization disorders: A review and integration of theoretical models. *Clinical Psychology Review, 12*, 641–662.
- Liebrand, W.B.G. (1984). The effect of social motives, communication, and group size on behavior in an N-person multi-stage mixed-motive game. *European Journal of Social Psychology, 14*, 239–264.
- Liebrand, W.B.G. & McClintock, C.G. (1988). The ring measure of social values: Computerized procedure for assessing individual differences in information processing and social value orientation. *European Journal of Personality, 2*, 217-230.
- Marques, J.M., Abrams, D. & Serodio, R.G. (2001). Being better by being right: Subjective group dynamics and derogation if in-group deviants when generic norms are undermined. *Journal of Personality and Social Psychology, 81*, 436-447.

- Marques, J.M., Yzerbyt, V.Y. & Leyens, J.P. (1988). The black sheep effect: Extremity of judgements towards ingroup members as a function of group identification. *European Journal of Social Psychology, 18*, 1-16.
- Newman, J.P., MacCoon, D.G., Vaughn, L.J. & Sadeh, N. (2005). Validating a distinction between primary and secondary psychopathy with measures of Gray's BIS and BAS constructs. *Journal of Abnormal Psychology, 114*, 319-323.
- Nolan, J., Schultz, P.W., Cialdini, R.B., Griskevicius, V. & Goldstein, N. (2008). Normative social influence is underdetected. *Personality and Social Psychology Bulletin, 34*, 913-923.
- Oranje-Nassau, B. van (2009). Kersttoespraak 2009. Retrieved from http://www.koninklijkhuis.nl/Actueel/Toespraken/Toesprakenarchief/2009/Kersttoespraak_2009.html
- Penner, L.A. (2002). The causes of sustained volunteerism: An interactionist perspective. *Journal of Social Issues, 58*, 447-468.
- Pratto, F. & John, P.O. (1991). Automatic vigilance: The attention-grabbing power of negative social information. *Journal of Personality and Social Psychology, 61*, 380-391.
- Prince, M., Harwood, R., Blizzard, R., Thomas, A. & Mann, A. (1997). Social support deficits, loneliness and life events as risk factors for depression in old age: The Gospel Oak Project VI. *Psychological Medicine, 27*, 323-332.
- Quay, H.C. (1993). The psychobiology of undersocialized aggressive conduct disorder: A theoretical perspective. *Development and Psychopathology, 5*, 165-180.
- Rozin, P. & Royzman, E.B. (2001). Negativity bias, negativity dominance, and contagion. *Personality and Social Psychology Review, 5*, 296-320.
- Stichting Ideële Reclame (2010). Retrieved from <http://www.sire.nl/>
- TNS NIPO & Stichting Leger des Heils (2002). *Geloof jij dat het beter wordt?* Retrieved from <http://217.196.236.84/website/basicsite.nsf//wwwVwContent/l1verhardingindemaatschappijsteeds minder begrip voor zwakkeren in samenleving.htm>

- Tuccitto, D.E., Giacobbi, Jr. & Leite, W.L. (2010). The internal structure of positive and negative affect: A confirmatory factor analysis of the PANAS. *Educational and Psychological Measurement, 70*, 125–141.
- Van den Bos, K., Müller, P.A. & Van Bussel, A.A.L. (2009). Helping to overcome intervention inertia in bystander dilemma's: Behavioral disinhibition can improve the greater good. *Journal of Experimental Social Psychology, 45*, 873-878.
- Van den Bos, K., Van Lange, P.A.M., Lind, E.A., Venhoeven, L.A., Beudeker, D.A., Cramwinckel, F. M., Smulders, L., & Van der Laan, J. (2010). *On the benign qualities of behavioral disinhibition: Reminders of disinhibited behavior can weaken pleasure with getting more than you deserve*. Manuscript submitted for publication.

Bijlage 1: stageverslag

Onderzoeksactiviteiten en bevindingen

Tijdens mijn onderzoeksstage heb ik het gehele onderzoeksproces doorlopen. In de eerste fase heb ik verschillende onderzoeksvoorstellen uitgewerkt met verschillende onderwerpen. Eén onderwerp kwam steeds naar voren: ongeremdheid. Mijn initiële plan was om, geïnspireerd door Van den Bos, Müller en Bussel (2009), de toepasbaarheid van hun ongeremdheidmanipulatietechniek uit te breiden. Waar Van den Bos e.a. (2009) drie korte vragen gebruikten om deelnemers in een ongeremde staat te brengen waardoor pro sociaal gedrag toenam, wilde ik alternatief stimulumateriaal gebruiken, zoals een poster, flyer of een video. Vanuit dit idee het is het plan ontstaan om bestaand stimulusmateriaal te gebruiken dat mogelijk remmende effecten heeft en dus mogelijk een negatieve invloed op pro sociaal gedrag. Het leek aannemelijk dat SIRE-spotjes een dergelijk effect zouden kunnen hebben.

Ik vond het belangrijk bij het ontwerpen van het experiment dat het goed mogelijk zou zijn om effecten te interpreteren. Daarom heb ik ervoor gekozen om het experiment zo eenvoudig mogelijk te houden. Dit betekende dat ik twee groepen met elkaar ging vergelijken, een controle en een experimentele conditie. Het voordeel van deze methode ten opzichte van een tussen-deelnemers ontwerp was dat er geen leereffecten optraden. Na deze interessante beginfase, die meer denkwerk kostte dan ik had verwacht, heeft Kees van den Bos mij voorgesteld aan een aantal mensen die mij mogelijk zouden kunnen helpen bij het opzetten van het experiment, zoals Ronald van der Burg voor technische ondersteuning in het computerlab en Michael Häfner voor problemen bij het programmeren in Authorware. Vervolgens heb ik het experimentele protocol uitgewerkt en heb ik een online cursus Authorware gevolgd (Lakens, 2007). Deze fase duurde een kleine maand maar het resultaat was voldoende: een goed werkend authorware bestand die deelnemers door het experiment leidde waarbij onder andere videoclipen werden

vertoond en die de data van de afgenomen vragenlijsten opsloeg. Vervolgens heb ik veel deelnemers geworven en werd er gedraaid in het laboratorium.

De resultaten bevestigde de hypothese dat SIRE-campagnes tot een activatie van het BIS leidden en dat de angst om negatief geëvalueerd te worden toenam. Met andere woorden, publieke gedragsinhibitie nam toe. Omdat publieke gedragsinhibitie een belangrijke factor is die ten grondslag ligt aan de nonrespons van omstanders in een noodsituatie, werd een tweede experiment opgezet om te testen of hulpvaardigheid ook daadwerkelijk afnam als gevolg van deze toegenomen gedragsinhibitie. Hiervoor heb ik hetzelfde stimulusmateriaal gebruikt als in de eerste studie. De resultaten toonden dat één van de drie afhankelijke variabelen, het aantal seconden voordat hulp werd geboden, significant verschilde tussen beide condities. De overige afhankelijke variabelen lieten een trend zien waarbij deelnemers in de SIRE-conditie minder vaak en een kleiner aantal pennen opraapte dan deelnemers in de controle conditie.

Ik heb dus het gehele onderzoeksproces doorlopen, ik heb literatuuronderzoek gedaan, een onderzoeksvoorstel geschreven, het experiment opgezet en uitgevoerd, de data geanalyseerd en gerapporteerd, en de resultaten in een artikel verwerkt. We hebben ook een terugkoppeling gemaakt naar SIRE, in een presentatie hebben wij hen op de hoogte gesteld van onze bevindingen.

Verwachtingen en leerervaringen

Ik wist eigenlijk niet goed wat ik precies kon verwachten van de onderzoeksstage. Ik was in elk geval voorbereid op een jaar hard werken en ik had er rekening mee gehouden dat het onderzoek gepaard zou gaan met problemen. Deze problemen bleven uit, een goede voorbereiding heeft hier in belangrijke mate aan bijgedragen. Over de cursussen had ik meer specifieke verwachtingen. Ik had verwacht dat ze niet veel moeilijker zouden zijn dan vakken van het bachelorjaar. Deze verwachting bleek deels correct; de cursus Toegepaste sociale psychologie (TSP) vond ik vrij moeilijk en de cursus Sociale beïnvloeding was (SB) eenvoudiger

dan verwacht. Beide cursussen prikkelden wel, ze zetten mij aan het nadenken. Het waren dan ook interessante cursussen. Bij de SB heb ik vooral veel theorieën geleerd en bij TSP vooral vaardigheden met betrekking tot het opzetten van een interventie.

In iedere fase van het onderzoeksproces heb ik belangrijke ontwikkelingen doorgemaakt. Tijdens het schrijven van een onderzoeksvoorstel heb ik geleerd dat onderzoek niet alleen conceptueel interessant moet zijn maar ook relevant. De volgende keer dat ik een onderzoek ga opzetten kan ik veel gestructureerder te werk gaan. Voorheen zag ik onderzoek namelijk meer als het leveren van een bijdrage aan kennis en minder als het inzichtelijk maken van een probleem.

Bij het opzetten en uitvoeren van het experiment heb ik veel ervaring opgedaan met het programmeren in Authorware. Ik heb ook goede ervaringen opgedaan met het analyseren van de data in SPSS, dat was opwindender dan verwacht.

De feedback die ik van Kees van den Bos heb gekregen op mijn thesis had voor een deel betrekking op mijn schrijfstijl. Naar aanleiding van deze feedback heb ik geprobeerd om de leesbaarheid en aantrekkelijkheid van mijn schrijfstijl te verhogen door actiever te schrijven. Andere feedback had betrekking op de opbouw van mijn inleiding en discussie. Ik heb vervolgens geprobeerd om duidelijker te maken waarom de aangehaalde literatuur relevant is voor het onderzoek. Verder heb ik geleerd om het onderzoek goed te plannen en voor te bereiden. Hierdoor kwam ik niet voor onverwachte problemen te staan zoals falende software en hardware, verloren data, tijdnood of een tekort aan deelnemers. Ik ook geleerd dat het niet bevorderend is voor de kwaliteit van mijn werk als ik lange tijd achter elkaar achter elkaar hetzelfde werk doe, zoals bijvoorbeeld schrijven aan de thesis. Ik probeer daarom om ongehaast te werken en om geregeld pauze te nemen van mijn werkzaamheden om vervolgens met een frisse geest verder te werken. Kees van den Bos heeft ook laten zien dat het belangrijk is om een pragmatische houding aan te nemen tijdens het doen van onderzoek waardoor niet zaken onnodig gecompliceert worden.

Al met al kijk ik terug op een leerzaam en prettige masteropleiding. Kees van den Bos heeft hier zeker aan bijgedragen. Ik vond zijn begeleiding nuttig omdat hij mij zelfstandig onderzoek liet doen en op de juiste momenten hulp bood. Ik zie er naar uit om een volgend onderzoek op te zetten en uit te voeren, omdat ik denk dat ik gerichter te werk kan gaan in de opzet van het onderzoek. Ik zou verder een soortgelijke aanpak hanteren waarbij de controle van variabelen een hoge prioriteit heeft waardoor de resultaten eenduidig kunnen worden geïnterpreteerd. In de toekomst wil ik vooral mijn schrijfstijl verder ontwikkelen en ik zou ook graag een artikel in het engels willen schrijven.

Referenties

Lakens, D. (2007). Programming Experiments in Authorware.

<http://www.scribd.com/doc/2093546/Authorware-Programming-Guide-for-Reseachers-2nd-Edition>

Van den Bos, K., Müller, P.A. & Van Bussel, A.A.L. (2009). Helping to overcome intervention inertia in bystander dilemma's: Behavioral disinhibition can improve the greater good. *Journal of Experimental Social Psychology*, 45, 873-878.

Bijlage 2: vragenlijsten

State BIS vragenlijst

1. Nu, dat wil zeggen op dit moment, zou ik snel kunnen piekeren over het maken van fouten.
2. Nu, dat wil zeggen op dit moment, zou ik me bezorgd voelen als ik zou denken dat ik slecht heb gepresteerd.
3. Nu, dat wil zeggen op dit moment, zou ik me overstuur voelen als ik zou denken of weten dat iemand boos op mij is.
4. Nu, dat wil zeggen op dit moment, ervaar ik weinig angsten in vergelijking met mijn vrienden (gehercodeerd).
5. Nu, dat wil zeggen op dit moment, voel ik weinig angst of zenuwen, zelfs als me iets vervelends te wachten zou staan (gehercodeerd).
6. Nu, dat wil zeggen op dit moment, zou ik enigzins gestresst raken als ik zou denken dat er iets vervelends zou gebeuren.
7. Nu, dat wil zeggen op dit moment, zouden kritiek en uitbranders mij behoorlijk raken.

State BAS vragenlijst

1. Nu, dat wil zeggen op dit moment, zou ik over mijn grenzen heen gaan om te krijgen wat ik zou willen.
2. Nu, dat wil zeggen op dit moment, zou ik graag doorgaan met iets dat ik goed zou doen.
3. Nu, dat wil zeggen op dit moment, ben ik bereid iets nieuws te proberen als ik denk dat het leuk zou zijn.
4. Nu, dat wil zeggen op dit moment, zou ik me opgewonden en energiek voelen als ik krijg wat ik zou willen.
5. Nu, dat wil zeggen op dit moment, zou ik er alles aan doen om te krijgen wat ik zou willen.
6. Nu, dat wil zeggen op dit moment, zou ik alleen voor de lol iets kunnen doen.
7. Nu, dat wil zeggen op dit moment, zou ik de kans meteen grijpen om te krijgen wat ik zou willen.
8. Nu, dat wil zeggen op dit moment, zou ik erg enthousiast worden als ik een buitenkansje zou zien.
9. Nu, dat wil zeggen op dit moment, zou ik iets kunnen doen in een vlaag van opwelling.
10. Nu, dat wil zeggen op dit moment, zou het duidelijk invloed op mij hebben als ik iets leuks zou meemaken.
11. Nu, dat wil zeggen op dit moment, verlang ik naar spanning en sensatie.
12. Nu, dat wil zeggen op dit moment, zou ik mij door niets laten weerhouden als ik iets van plan zou zijn.

State SSAS vragenlijst

1. Nu, dat wil zeggen op dit moment, ben ik me scherp bewust van alles in mijn omgeving (*Omgeving*).
2. Nu, dat wil zeggen op dit moment, ben ik me bewust van mijn innerlijke gevoelens (*Privé*).

3. Nu, dat wil zeggen op dit moment, ben ik bezorgd over de manier waarop ik overkom (*Publiek*).
4. Nu, dat wil zeggen op dit moment, ben ik zelfbewust wat betreft mijn uiterlijk (*Publiek*).
5. Nu, dat wil zeggen op dit moment, ben ik me bewust van de dingen die om mij heen gebeuren (*Omgeving*).
6. Nu, dat wil zeggen op dit moment, ben ik weerspiegelend over mijn leven (*Privé*).
7. Nu, dat wil zeggen op dit moment, ben ik bezorgd over wat anderen van mij vinden (*Publiek*).
8. Nu, dat wil zeggen op dit moment, ben ik me bewust van mijn meest intieme gedachtes (*Privé*).
9. Nu, dat wil zeggen op dit moment, ben ik me bewust van alle voorwerpen om mij heen (*Omgeving*).

State PANAS vragenlijst

Negatief Affect

1. Nu, dat wil zeggen op dit moment, voel ik me belangstellend.
2. Nu, dat wil zeggen op dit moment, voel ik me bedroefd.
3. Nu, dat wil zeggen op dit moment, voel ik me opgewonden.
4. Nu, dat wil zeggen op dit moment, voel ik me verontrust.
5. Nu, dat wil zeggen op dit moment, voel ik me krachtig.
6. Nu, dat wil zeggen op dit moment, voel ik me schuldig.
7. Nu, dat wil zeggen op dit moment, voel ik me bang.
8. Nu, dat wil zeggen op dit moment, voel ik me vijandig.
9. Nu, dat wil zeggen op dit moment, voel ik me enthousiast.

Positief Affect

10. Nu, dat wil zeggen op dit moment, voel ik me trots.
11. Nu, dat wil zeggen op dit moment, voel ik me geërgerd.
12. Nu, dat wil zeggen op dit moment, voel ik me alert.
13. Nu, dat wil zeggen op dit moment, voel ik me beschaamd.
14. Nu, dat wil zeggen op dit moment, voel ik me geïnspireerd.
15. Nu, dat wil zeggen op dit moment, voel ik me nerveus.
16. Nu, dat wil zeggen op dit moment, voel ik me vastbesloten.
17. Nu, dat wil zeggen op dit moment, voel ik me aandachtig.
18. Nu, dat wil zeggen op dit moment, voel ik me zenuwachtig.
19. Nu, dat wil zeggen op dit moment, voel ik me levendig.
20. Nu, dat wil zeggen op dit moment, voel ik me angstig.

BBV vragenlijst

1. Nu, dat wil zeggen op dit moment, hecht ik veel waarde aan beleefde omgangsvormen.

2. Als ik me nu, dat wil zeggen op dit moment, onbeleefd zou gedragen tegen iemand zou ik me naderhand enigzins schuldig voelen.
3. Nu, dat wil zeggen op dit moment, zou ik iets vriendelijks terug zeggen als iemand me een goede dag zou wensen.
4. Nu, dat wil zeggen op dit moment, zou ik iemand hartelijk bedanken als hij/zij mij zou helpen.
5. Nu, dat wil zeggen op dit moment, zou ik bijna iedereen beleefd behandelen.
6. Als ik nu, dat wil zeggen op dit moment, bij iemand op visite zou zijn zou ik niet snel het laatste koekje/toastje opeten.
7. Nu, dat wil zeggen op dit moment, zou ik een onbekende volwassene eerder voursvoyeren (aanspreken met u) dan tutooyeren (aanspreken met jij) (gehercodeerd).

PSB

Sociale verantwoordelijkheid

1. Als mensen gemeen zijn tegen mij voel ik erg weinig verantwoordelijkheid om hen goed te behandelen (gehercodeerd).
2. Ik zou me minder bezwaard voelen om afval in een vies park achter te laten dan in een schoon park (gehercodeerd).
3. Wat anderen je ook aandoen, er is nooit een excuus om misbruik van iemand te maken.
4. Met de prestatiedruk en het wijdverspreide afkijken en overschrijven van tegenwoordig valt degene die af en toe iets overschrijft of afkijkt weinig te verwijten (gehercodeerd).
5. Het is niet logisch dat we ons erg bezorgd voelen over hoe we ons gedragen als we ziek zijn en ons ellendig voelen (gehercodeerd).
6. Als ik een machine kapot heb gemaakt door het verkeerd te gebruiken zou ik me minder schuldig voelen als het al beschadigd was voordat ik het in gebruik nam (gehercodeerd).
7. Als je een bepaalde taak hebt is het onmogelijk om rekening te houden met het belang van iedereen (gehercodeerd).

Empathie Schaal

8. Ik vind het soms moeilijk om dingen te bekijken vanuit het perspectief van een ander (gehercodeerd).
9. Als ik zie dat er misbruik van iemand gemaakt wordt krijg ik de behoefte om diegene te beschermen.
10. Soms probeer ik mijn vrienden beter te begrijpen door me in te beelden hoe dingen eruit zien vanuit hun perspectief.
11. Het doet me meestal weinig als anderen ongeluk hebben (gehercodeerd).
12. Als ik zeker weet dat ik ergens gelijk in heb verspil ik weinig tijd met het luisteren naar de argumenten van anderen (gehercodeerd).

13. Als ik zie dat iemand benadeeld wordt voel ik soms weinig medelijden met diegene (gehercodeerd).
14. Ik handel meestal vrij adequaat in noodsituaties (gehercodeerd).
15. Ik ben vaak behoorlijk geraakt door dingen die ik zie gebeuren.
16. Ik geloof dat er aan elke vraag twee kanten zijn en ik probeer ze allebei te bekijken.
17. In noodgevallen verlies ik meestal de controle.
18. Als ik boos ben op iemand probeer ik me meestal even voor te stellen hoe het is om 'in zijn/haar schoenen te staan'.
19. Als ik iemand in nood zie en diegene heeft mijn hulp hard nodig dan stort ik mentaal in.

Moreel Redeneren

20. Mijn beslissingen baseer ik meestal op de zorg die ik heb voor andere mensen.
21. Mijn beslissingen baseer ik meestal op wat het meest eerlijk en rechtvaardig is om te doen.
22. Ik kies voor alternatieven die bedoeld zijn om het belang van iedereen te dienen.
23. Ik kies voor een gang van zaken waarin andere mensen het meest geholpen worden.
24. Ik kies voor een gang van zaken waarin rekening gehouden wordt met de rechten van alle betrokkenen.
25. Mijn beslissingen zijn meestal gebaseerd op de zorg die ik heb voor het welzijn van anderen.

Zelfgerapporteerd altruïsme

26. Ik heb een onbekende geholpen met het dragen van zijn spullen (bijvoorbeeld boeken, pakketjes enz.).
27. Ik heb iemand voorgelaten in een rij (bij de supermarkt, het kopieerapparaat enz.).
28. Ik heb iets uitgeleend aan een buurman/-vrouw die ik niet al te goed kende. (bijvoorbeeld gereedschap, servies enz.).
29. Ik heb, voordat het mij gevraagd werd, vrijwillig op een kind of huisdier van een buurman/-vrouw gepast en hiervoor ben ik niet betaald.
30. Ik heb hulp aangeboden aan een gehandicapte of oudere bij het oversteken van de straat.